

Наталія Горобченко

НАРАТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена інноваційним методам навчання в процесі вивчення іноземної мови, зокрема визначається наративний підхід, який є засобом когнітивної революції та характеризується як «дискурсивний» переворот. Автор розглядає поняття «дискурс», його характеристики та аналізує дискурсивну стратегію створення наративу.

Ключові слова: наратив, дискурс, дискурсивна стратегія, наративна компетенція, дискурсивні властивості.

Наталія Горобченко. Нарративные методы обучения в процессе изучения немецкого языка.

Статья посвящена инновационным методам обучения в процессе изучения иностранного языка, в частности определяется нарративный подход, который является средством когнитивной революции и характеризуется как «дискурсивный» переворот. Автор рассматривает понятие «дискурс», его характеристики и анализирует создание дискурсивной стратегии нарратива.

Ключевые слова: нарратив, нарративная компетенция, дискурс, дискурсивная стратегия, дискурсивные характеристики

Natalia Gorobchenko. Narrative teaching methods in the process of German language studying.

The article is devoted to innovative teaching methods in the process of a foreign language learning, in particular, the narrative approach is determined, which is the mean of the cognitive revolution and characterized as a "discursive" revolution. The

author describes the concept of "discourse", its characteristics and analyzes the discursive strategy of the narrative creation.

Key words: narrative, narrative competence, discourse, discursive strategy, discursive characteristics.

Постановка проблеми. Сучасні зміни в гуманітарних та соціальних науках висувають нові вимоги щодо навчання іноземної мови, а саме ключовим завданням сучасної освіти в модернізації навчального процесу є залучення інноваційних методів викладання та виховання для формування успішної обізнаної особистості. Найбільш повно відповідають цьому завданню наративні методи навчання, які збагачують палітру методів для підвищення якості навчання іноземним мовам та сприяють оволодінню студентами всіма видами мовленнєвої діяльності, а саме – аудіюванням, читанням, говорінням та письмом.

Аналіз останніх досліджень. Слово «наратив» є запозиченням і походить від лат. «narrare» - розповідати та є спорідненим латинському слову «gnarus» - «знати». Отже, в етимології простежується ідея наративу – «знання в розповіді». Розповідаючи, людина не тільки відстежує послідовність дій, а й інтерпретує, пізнає навколишню дійсність і самого себе. Наратив моделює певну життєву ситуацію, при цьому відбувається актуалізація відповідного досвіду, особистого та соціального.

Отже, найважливішим у наративних методах навчання є те, що в основі лежать історії, які студенти аналізують, приміряють на себе, тим самим аналізуючи власний досвід.

Загалом варто зазначати, що наративний підхід це один з молодих і динамічних напрямків, який впроваджується в сьогодишню науку. Він виник у 80х роках минулого століття в результаті співпраці австралійця Майкла Уайта і новозеландця Девіда Епстона. В свою чергу, термін «наратив» вперше з'явився в гуманітарних науках ще в 1969 році (Цветан Тодоров), і тоді він звучав як Erzählforschung або Erzähl-theorie (теорія повідомлення, розповіді). В останні

роки в гуманітарних та соціальних науках інтенсивний розвиток отримав саме наративний підхід, який на Україні є засобом когнітивної революції, яку в філософії та психології називають «нاراتивним» або «дискурсивним» переворотом. Змістом даного перевороту є те, що основна увага в процесі навчання зі слова та речення перейшла на бік тексту, дискурсу, наративу. Розгляд зазначеної проблеми і є *завданням нашого дослідження*.

Виклад основного матеріалу. Згідно з думкою лінгвістів-педагогів (В.П. Федотова, Г.А. Жиличева, І.В. Нерова), в методичній науці сьогодення виділяється наративна компетенція, під якою розуміють здатність породжувати та сприймати наративи, маючи на увазі, що створення будь-якого дискурсу безумовно вимагає формування комплексних навичок розуміння [4; 2; 3].

Оволодіння наративною компетенцією вимагає ціленаправленого її формування, а не є «стихійним» результатом всього процесу навчання.

Проаналізувавши психологічну, педагогічну та методичну літературу варто зазначити, що одним з ведучих теоретиків наративного підходу, який здебільшого цитується, є французький структураліст Ж. Женетт (Genette 1982), який стверджує, що наратив – це усний або письмовий дискурс, який розповідає про певні події («вербальний еквівалент невербальних подій»). Категорія наративності визначає особливості того, хто говорить, тематику об'єкту і позицію читача. Про особливості наративу як одного із важливих типів дискурсу говорив ще засновник дискурсивного аналізу Т. ван Дейк (1989). Наратив – це форма дискурсу, за допомогою якого реконструюється минулий досвід для себе та інших [1].

Аналіз сучасних досліджень і педагогічної практики, визначає необхідність розгляду особливостей дискурсу та етапів його створення, оскільки саме «дискурс» є базою, основою створення цілісного висловлювання, наратива, який сприятиме розвитку та засвоєнню комунікативної компетенції, спираючись на культуру, побут та найголовніше – життєвий досвід.

Термін «дискурс» розглядається лінгвістами як продукт, засіб та об'єкт комунікації в його соціолінгвістичних аспектах.

У свою чергу термін «дискурс» багатозначний. Трактування цього поняття значно змінювалося протягом 20 років. Спочатку (60-70 рр.) *дискурс розглядався як зв'язна послідовність речень*. У сучасному трактуванні поняття «дискурс» включає також знання про світ, цілі комунікантів, які необхідні для розуміння тексту, а також правил побудови дискурсу. В нашому дослідженні дотримуємося поняття «дискурс» як:

- зв'язного тексту в сукупності з екстралінгвістичними факторами;
- тексту, взятого в аспекті подій;
- мовлення, яке розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмів їх створення.

Як відомо, в лінгвістиці існує декілька підходів щодо вивчення тексту. Зокрема, Тураєва виділяє системний підхід, за яким **текст** – це послідовність знакових одиниць (речень), які об'єднані за допомогою різних типів внутрішньотекстових зв'язків [2].

Другий підхід розглядає *текст як дискурс* – використання речень для виконання комунікативних аспектів. Але в комунікативній лінгвістиці ці підходи – лінгвістика тексту і аналіз дискурсу – є рівноправними й доповнюють один одного. Дискурс не протиставляється тексту, а є втіленням комунікативного підходу до вивчення тексту. Вагомою властивістю дискурсу як цілого є властивість комунікативної орієнтації. При цьому текст вважається одиницею комунікації.

Проаналізувавши Загально-європейські Рекомендації [6], можна зазначити, що формування іншомовної комунікативної компетенції здійснюється у процесі розвитку вмінь студентів будувати дискурс в усній чи письмовій формах. Програма щодо вивчення Іноземної мови у вищому навчальному закладі [5] на першому курсі передбачає здійснення іншомовного спілкування в найбільш розповсюджених стандартних ситуаціях, при цьому основними функціонально-смысловими типами тексту/дискурсу виступають опис і розповідь.

Beschreibung (опис) – це по можливості точний словесний опис предмета, дії чи стану в їх істотних ознаках. **Мета** опису – надати можливість читачу /

слухачу побачити, почути або відчути те що бачив, чув, відчував автор, іншими словами створити ілюзію «присутності».

Об'єктами опису мають бути: предмет, людина, тварина, місце, ландшафт, дія, процес.

Erzählung (розповідь) – це емоційно забарвлене суб'єктивне повідомлення про певну подію, яка відбулася у минулому і завершилася до моменту повідомлення про неї.

Мета розповіді полягає в тому, щоб повідомити читачу, що відбулося у певному місці у певний час. Розповідь є емоційним повідомленням, яке ґрунтується на конкретних деталях, і відповідає на запитання, що трапилось, коли відбулося, хто приймав участь, як все почалося, що відбулося в результаті.

Слід зазначити, що дискурси описового і розповідного характеру мають певні спільні правила побудови текстів та спільні характеристики.

Отже, основними дискурсивними властивостями дискурсу-опису / розповіді є: властивість цілісності, звязності, осмисленості, зручності для читання / слухання.

Цілісність (Безсмертною Н.В. та Москальською О.І.) розрізняють змістовну цілісність тексту – єдність теми в тексті; комунікативну цілісність, яка характеризується комунікативною наступністю складників тексту і структурну цілісність, яка відображається у зовнішніх сигналах – лінгвістичних засобів зв'язку між реченнями [5].

Зв'язність – Т. ван Дейк виділяє локальну зв'язність дискурсу – відношення між пропозиціям, які відображаються відповідними реченнями, і глобальну зв'язність, яка характеризує дискурс в цілому або його великі фрагменти тобто мається на увазі загальний зміст [1]. Отже, навчання зв'язного мовлення – це навчання побудови цілісних висловлювань.

Осмисленість – осмислений текст – текст, який відображає, моделює те, що відбувається у реальному світі; сукупність слів, пов'язаних між собою фіксованим набором відношень, які правильно моделюють певну частину

реального світу. Осмисленість тексту є «аналітичним розглядом видів співвідношень окремих частин, які складають окреме ціле».

Однією з важливих вимог до письмового тексту є також зручність для читання. **Зручний для читання текст** – текст, який вірно розуміється адресатом при першому читанні. Порушення цілісності дискурсу (ясність, чіткість, стислість) спричиняють незручність для читання, заставляють читача перечитувати і тим самим перешкоджають оволодіти стратегічною компетенцією.

Розглянемо план створення дискурсу – дискурсивну стратегію (термін ван Дейка 1989). «Стратегія» є принципом організації певної послідовності дій при досягненні цілеустановки. Етапи дискурсивної стратегії ми виділяли спираючись на фази текстової діяльності, які співвідносяться з етапами мовленнєвої діяльності.

I етап – підготовчий – характеризується такими способами реалізації дискурсивної стратегії:

- аналіз ситуації письма / мовлення; вибір функціонально-сміслового виду дискурсу;
- відбір релевантної інформації із використанням прийомів початку письма / говоріння, виділення основного у майбутньому висловлюванні;
- відбір адекватного способу введення головної думки, формулювання основної думки.

Основною дією того, хто пише буде забезпечення змістовної цілісності дискурсу.

II етап – етап побудови дискурсу – планування висловлювання – будується план вирішення комунікативного завдання. Відповідно на цьому етапі основними способами реалізації дискурсивної стратегії є:

- побудова плану майбутнього писемного повідомлення;
- вибір адекватного способу розвитку тези;
- вибір способу викладу думок.

Основною дією того, хто пише / говорить, буде забезпечення комунікативної цілісності та зв'язності тексту.

III етап – реалізації плану висловлювання представляє собою здійснення мовленнєвого вчинку з використанням мовного матеріалу. Основною дією буде забезпечення змістової, комунікативної та структурної (зв'язності) дискурсу.

IV етап – контролю за діяльністю характеризується такими способами реалізації дискурсивної стратегії: зіставлення з початковим планом (саморедагування) та інтерпретація дискурсу. Тому доречно назвати цей етап етапом зіставлення з початковим планом висловлювання (саморедагування).

Підсумуємо вищесказане у вигляді таблиці (табл. 1):

Таблиця 1

Етапи побудови дискурсу, відповідні дії того, хто пише, та характеристика тексту як продукту комунікації

№ з/п	Етапи створення дискурсу і відповідні дії	Характеристика тексту як продукту комунікації
1.	Підготовчий етап: 1) аналіз ситуації письма; 2) вибір функціонально-сміслового виду дискурсу / тексту; 3) відбір релевантної інформації із використанням прийомів початку письма; 4) виділення основного у майбутньому висловлюванні; 5) відбір адекватного способу введення головної думки.	1. Наявність однієї основної теми і однієї основної думки (змістова цілісність).
2.	Етап планування писемного висловлювання: 1) побудова плану майбутнього писемного повідомлення; 2) вибір адекватного способу розвитку тези; 3) вибір способу викладу думок.	2.1. Адекватність розвитку думки в тексті (комунікативна цілісність). 2.2. Зв'язність.
3.	Етап реалізації плану висловлювання: 1) збереження змістовної цілісності дискурсу; 2) збереження комунікативної цілісності дискурсу; 3) збереження структурної цілісності (зв'язності) дискурсу.	3.1. Змістова цілісність. 3.2. Комунікативна цілісність. 3.3. Адекватність зовнішніх сигналів (структурна цілісність). 3.4. Осмисленість.

4.	Етап зіставлення з початковим планом висловлювання (саморедагування).	4.1. Наявність однієї основної думки. 4.2. Адекватність розвитку думки в тексті. 4.3. Наявність зв'язності тексту. 4.4. Зручність для читання.
----	---	---

Висновок. Підбиваючи підсумок, необхідно підкреслити, що наратив у методиці навчання іноземних мов, зокрема німецької мови, відіграє важливу роль та займає належне місце. Особливість його полягає в тому, що він сприяє розвитку та формуванню комунікативної компетенції студентів, складовою якої є дискурсивна компетенція, при цьому кожен зі студентів в процесі висловлення своєї думки має спиратися на культуру, побут та найголовніше свій життєвий досвід.

Завершуючи, слід зазначити, що насправді варто використовувати методи наративної педагогіки, це допоможе студентам логічно поетапно висловлювати свої думки в усній або письмовій формах.

Література:

1. Дейк Т.А., ван. Язык. Познание. Коммуникация. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
2. Жиличева Г.А. Нарративные стратегии в жанровой структуре романа. Монография. – Новосибирск: НТПУ, 2013. – 317 с.
3. Неровава И.В. Дискурсивно-нарративная организация романа А. Н. и Б. Н. Стругацких «Хромовая судьба». – Липецк, «Крот», 2007. – 60 с.
4. Федотова В.П. Формирование нарративной компетенции как способа моделирования вторичного языкового сознания. // [http: hpsy/public.htm](http://hpsy/public.htm).
5. Curriculum für den Sprachpraktischen Deutschunterricht an pädagogischen Fakultäten der Universitäten und pädagogischen Hochschulen. – К.: Лінвіт, 2004. – 256 с.
6. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen. – Berlin Langenscheidt, 2001. – 245 S.